

College voor Examens

NEDERLANDS HAVO

Syllabus centraal examen 2014 (3F)

Nader vastgesteld

April 2013

© 2013 College voor Examens, Utrecht.

Alle rechten voorbehouden. Alles uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

CvE syllabuscommissie examenprogramma 2011 Nederlands havo/vwo:

Voorzitter: Helge Bonset

Secretaris: Els Leenders (SLO)

Toetsdeskundige: Alex van de Kerkhof (Cito)

Lid vakvereniging: Hans Goosen, docent havo/vwo, lerarenopleider

Lid vakvereniging: Fonnies Haverkort, docent Nederlands vmbo

Waarnemer mbo: Jacqueline de Maa, secretaris syllabuscommissie mbo 2F (ITTA)

Waarnemer mbo: Christel Kuijpers, secretaris syllabuscommissie mbo 3F (CINOP)

Inhoud

VOORWOORD.....	4
VERANTWOORDING	5
1. EXAMENSTOF VAN CENTRAAL EXAMEN EN SCHOOLEXAMEN	8
2. SPECIFICATIE VAN DE GLOBALE EINDTERMEN VOOR HET CE	9
Domein A: Leesvaardigheid	9
Domein D: Argumentatieve vaardigheden	11
3. HET CENTRAAL EXAMEN	12
Zittingen centraal examen	12
Vakspecifieke regels centraal examen	12
Hulpmiddelen	12
BIJLAGE A. REGELING NR. VO/309740	13
TOELICHTING OP REGELING VO/309740	14
EXAMENPROGRAMMA NEDERLANDSE TAAL EN LITERATUUR HAVO/VWO	15
BIJLAGE B. REFERENTIENIVEAU 3F LEZEN ZAKELIJKE TEKSTEN	17

Voorwoord

De minister heeft de examenprogramma's op hoofdlijnen vastgesteld. In het examenprogramma zijn de exameneenheden aangewezen waarover het centraal examen (CE) zich uitstrekt: het CE-deel van het examenprogramma. Het examenprogramma geldt tot nader order.

Het College voor Examens (CvE) geeft in een syllabus, die in beginsel jaarlijks verschijnt, een toelichting op het CE-deel van het examenprogramma. Behalve een beschrijving van de exameneisen voor een centraal examen kan de syllabus verdere informatie over het centraal examen bevatten, bijvoorbeeld over een of meer van de volgende onderwerpen: specificaties van examenstof, begrippenlijsten, bekend veronderstelde onderdelen van domeinen of exameneenheden die verplicht zijn op het schoolexamen, bekend veronderstelde voorkennis uit de onderbouw, bijzondere vormen van examinering (zoals computerexamens), voorbeeldopgaven, toelichting op de vraagstelling, toegestane hulpmiddelen.

Ten aanzien van de syllabus is nog het volgende op te merken. De functie ervan is een leraar in staat te stellen zich een goed beeld te vormen van wat in het centraal examen wel en niet gevraagd kan worden. Naar zijn aard is een syllabus dus niet een volledig gesloten en afgebakende beschrijving van alles wat op een examen zou kunnen voorkomen. Het is mogelijk, al zal dat maar in beperkte mate voorkomen, dat op een CE ook iets aan de orde komt dat niet met zo veel woorden in deze syllabus staat, maar dat naar het algemeen gevoelen in het verlengde daarvan ligt.

Een syllabus is zodoende een hulpmiddel voor degenen die anderen of zichzelf op een centraal examen voorbereiden. Een syllabus kan ook behulpzaam zijn voor de producenten van leermiddelen en voor nascholingsinstanties. De syllabus is niet van belang voor het schoolexamen. Daarvoor zijn door de SLO handreikingen geproduceerd die niet in deze uitgave zijn opgenomen.

Deze syllabus geldt voor het examenjaar 2014. Syllabi van eerdere jaren zijn niet meer geldig en kunnen van deze versie afwijken. Voor het examenjaar 2015 wordt een nieuwe syllabus vastgesteld. Het CvE publiceert uitsluitend digitale versies van de syllabi. Dit gebeurt via Examenblad.nl (www.examenblad.nl), de officiële website voor de examens in het voortgezet onderwijs. In de syllabi 2014 zijn de wijzigingen ten opzichte van de vorige syllabus voor het examenjaar 2013 duidelijk zichtbaar. De veranderingen zijn geel gemarkeerd. Er zijn diverse vakken waarbij de syllabus 2014 geen inhoudelijke veranderingen heeft ondergaan.

Een syllabus kan zo nodig ook tussentijds worden aangepast, bijvoorbeeld als een in de syllabus beschreven situatie feitelijk veranderd is. De aan een centraal examen voorafgaande Septembermededeling is dan het moment waarop dergelijke veranderingen bekendgemaakt worden. Kijkt u voor alle zekerheid jaarlijks in september op Examenblad.nl. **In de syllabus wordt een dergelijke verandering met blauw gemarkeerd.**

Het CvE stelt het aantal en de tijdsduur van de toetsen van het centraal examen vast en de wijze waarop het centraal examen wordt afgenomen. Deze vaststelling wordt gepubliceerd in het rooster voor de centrale examens en in de Septembermededeling.

Voor opmerkingen over syllabi houdt het CvE zich steeds aanbevolen. U kunt die zenden aan info@cve.nl of aan CvE, Postbus 315, 3500 AH Utrecht.

De voorzitter van het College voor Examens,
Drs. H.W. Laan

Verantwoording

N.B. Door de invoering van de referentieniveaus taal in de centrale examens Nederlands vmbo, havo en vwo zullen diverse centrale examens Nederlands vanaf het examenjaar 2015 een hogere moeilijkheidsgraad kennen.

De vakinhoudelijke wijzigingen, die in het kader van de implementatie van het referentiekader taal in de syllabi Nederlands 2014 zijn doorgevoerd, blijven echter voor de centrale examens Nederlands vanaf 2014 van kracht.

Bij de normering van de centrale examens Nederlands 2014 gaat het CvE nog van dezelfde prestatie-eisen uit als in de voorgaande examenjaren en niet van de prestatie-eisen die voortvloeien uit de referentieniveaus taal. Vanaf het examenjaar 2015 verandert dit en zijn de prestatie-eisen die voortvloeien uit de referentieniveaus taal mede bepalend voor de normering.

a. Inleiding

De examenprogramma's Nederlandse taal voor vmbo, havo en vwo zijn gewijzigd als gevolg van de invoering van de Referentieniveaus¹. De gewijzigde examenprogramma's zijn in bijlage A opgenomen.

Aan de examenprogramma's Nederlands vmbo (BB, KB en GT) is één volzin toegevoegd, die (geparafraseerd) luidt:

'Bij de uitvoering van de examenprogramma's Nederlands vmbo wordt referentieniveau 2F in acht genomen.'

Analoog geldt voor havo en vwo:

'Bij de uitvoering van het examenprogramma Nederlands havo respectievelijk vwo wordt referentieniveau 3F respectievelijk 4F in acht genomen.'

In opdracht van het College voor Examens heeft de syllabuscommissie de tekst van de syllabi Nederlands herzien in het kader van de implementatie van de Referentieniveaus Nederlandse taal, opdat ook in de centrale examens Nederlands het desbetreffende referentieniveau in acht genomen wordt.

Dit betreft de centrale examens Nederlands vanaf 2014, en dus ook de syllabi vanaf 2014. Een en ander betekent dat in de bestaande syllabi Nederlands vanaf 2014 elementen zijn opgenomen, die niet in de eindtermen voorkomen, maar wel in de referentieniveaus taal worden genoemd. Welke elementen dit zijn, is beschreven onder d. 'Aangebrachte veranderingen'. In de syllabi zelf zijn de veranderingen die het gevolg zijn van de aanpassing aan het referentieniveau zichtbaar gemaakt door gele markeringen.

In de (concept)syllabi worden geen uitspraken gedaan over de betekenis van de implementatie van de referentieniveaus taal voor de moeilijkheidsgraad van de huidige centrale examens. De syllabuscommissie Nederlands heeft de syllabusteksten en referentieniveaus taal vergeleken op inhoud en geen onderzoek gedaan naar het niveau van de huidige centrale examens Nederlands. Dat onderzoek zal in 2011-2012 en 2012-2013 afzonderlijk worden uitgevoerd.

In het najaar van 2011 heeft een veldraadpleging plaats gevonden om docenten en andere betrokkenen te raadplegen over de aanpassingen in de syllabi. De uitkomsten van veldraadpleging hebben in de syllabus vmbo geleid tot een aanpassing van de beschrijving van eindterm 10 van exameneenheid NE/K/6 (leesvaardigheid) en bij havo en vwo tot een aanpassing van de beschrijving van objectieve en subjectieve argumenten in hoofdstuk 2.

¹ "Regeling van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 29 juni 2011, nr. VO/309740, houdende wijziging van de Regeling examenprogramma's voortgezet onderwijs in verband met het in acht nemen van de referentieniveaus Nederlandse taal bij de uitvoering van de eindexamenprogramma's Nederlands vmbo, havo en vwo." Deze regeling is als bijlage A opgenomen in dit document.

b. Uitgangspunten

De commissie heeft ernaar gestreefd zoveel mogelijk elementen uit de referentieniveaus taal te verwerken in de syllabi vmbo, havo en vwo. Daarbij golden echter enkele beperkingen.

De syllabi richten zich op die eindtermen/exameneenheden die in het centraal examen getoetst worden. De syllabi doen geen uitspraken over de schoolexamens. In de syllabi is een specificatie opgenomen van de delen van examenprogramma's die centraal worden geëxamineerd. Elementen uit de referentieniveaus taal die naar de mening van de commissie niet centraal te examineren zijn, zijn niet aan de syllabi toegevoegd.

Elementen die wel voorkwamen in examenprogramma's en de daaruit afgeleide syllabi maar niet in het referentiekader taal, zijn gehandhaafd. Een examenprogramma kan dus meer omvatten dan beschreven wordt in het corresponderende referentieniveau taal. Een voorbeeld hiervan vormen de eindtermen in de syllabus vmbo die betrekking hebben op (luister- en kijk-, lees- en schrijf-) strategieën.

c. Centraal geëxamineerde domeinen referentiekader taal

De domeinen van het vak Nederlands die centraal geëxamineerd worden en dus opgenomen zijn in de syllabi, zijn de volgende:

Vmbo digitaal: Luister- en kijkvaardigheid, Leesvaardigheid en Schrijfvaardigheid.

Vmbo: papier: Leesvaardigheid en Schrijfvaardigheid.

Havo en vwo: Leesvaardigheid.

d. Aangebrachte veranderingen

In de syllabi zijn ten opzichte van 2013 een aantal veranderingen aangebracht op grond van de referentieniveaus taal. Hieronder zijn de veranderingen aangegeven en de redenen daarvoor.

Vmbo

- Bij Leesvaardigheid BB is in de uitwerking van exameneenheid NE/K/6 toegevoegd: "(De kandidaat kan) een tekst samenvatten door het hoofdonderwerp en de hoofdgedachte ervan aan te geven". Reden is dat het referentiekader taal aangeeft dat alle leerlingen, dus ook de BB-leerlingen, op niveau 2F een eenvoudige tekst beknopt moeten kunnen samenvatten.

- Het bovenstaande heeft ook geleid tot een verandering bij Leesvaardigheid KB en GT in de uitwerking van exameneenheid NE/K/6. Aandachtspunt 6 luidt nu: "(De kandidaat kan) van een tekst het hoofdonderwerp en de hoofdgedachte aangeven". Dit punt staat naast het vanouds aanwezige aandachtspunt 8, waarin van de kandidaat wordt gevraagd een zelfstandige samenvatting te leveren. Op deze wijze wordt het niveauverschil tussen BB en KB/GT, maar ook de overeenkomst duidelijk.

- Bij Leesvaardigheid BB is toegevoegd: "(De kandidaat kan) talige middelen herkennen die een schrijver hanteert, om zijn of haar doel te bereiken zoals overdrijving of spot". Reden is dat het referentiekader taal aangeeft dat alle leerlingen, dus ook de BB-leerlingen, in staat moeten zijn figuurlijk taalgebruik (beeldspraak) te begrijpen. Bij KB en GT is het vanouds aanwezige aandachtspunt 10 gehandhaafd, dat een hoger niveau van de leerlingen vraagt op hetzelfde gebied.

- Bij alle domeinen zijn de tekstsoorten en tekstkenmerken die genoemd worden in lijn gebracht met de in het referentiekader taal op niveau 2F genoemde tekstsoorten en tekstkenmerken.

- Niveauverschillen tussen BB en KB/GT zijn behalve in het bovenstaande, bij alle domeinen tot uiting gebracht onder de kopjes Tekstkenmerken en Opdrachten.

Havo/vwo

- Bij Leesvaardigheid zijn de tekstsoorten en tekstkenmerken die genoemd worden in lijn gebracht met de in het referentiekader taal op niveau 3F en 4F genoemde tekstsoorten en tekstkenmerken.

- Niveauverschillen tussen havo en vwo zijn bij alle domeinen tot uiting gebracht onder de kopjes Onderwerpen van de teksten, Tekstkenmerken en Opdrachten.

- Bij Argumentatieve vaardigheden is de beschrijving van objectieve argumenten en subjectieve argumenten op grond van reacties op de veldraadpleging aangepast.

e. Niet aangebracht

Een aantal veranderingen waartoe het referentiekader taal aanleiding zou kunnen geven, zijn in de syllabi niet aangebracht. Hieronder worden deze aangegeven en de redenen daarvoor.

Vmbo

- Het referentiekader taal vermeldt als een van de kenmerken van de taakuitvoering bij Lezen van zakelijke teksten: *Opzoeken*. Op niveau 2F wordt van de kandidaat het volgende gevraagd: *Kan systematisch informatie zoeken (op bijvoorbeeld het internet of de schoolbibliotheek), bijvoorbeeld op basis van trefwoorden*. Dit is naar de mening van de commissie niet geschikt voor toetsing binnen het centraal examen, en daarom niet in de syllabus opgenomen onder Leesvaardigheid. Bovendien is de vaardigheid Opzoeken in de examenprogramma's al gewaarborgd op andere wijze:

- 1) Informatie verzamelen en verwerken maakt deel uit van het (school)examen Nederlands bij Schrijfvaardigheid en bij Spreek- en gespreksvaardigheid.
- 2) In NE/K/6 van Leesvaardigheid vinden we elementen van *opzoeken* bij Leesstrategieën hanteren (zoekend lezen) en bij Compenserende strategieën gebruiken (woordenboek gebruiken).

- Volgens de richtlijnen van het referentiekader taal op niveau 2F kunnen bij Luisteren langere teksten voorkomen met een luisterduur van ongeveer 20 minuten. Om de diversiteit van de teksten in het centraal examen te waarborgen, moeten er echter meerdere teksten worden opgenomen in dit examen, met een duur van minder dan 20 minuten. Om deze reden is de luisterduur van 20 minuten niet opgenomen in de syllabus onder Luister- en Kijkvaardigheid. (Overigens kunnen langere teksten toch als bron worden gekozen, maar zullen dan in het examen opgedeeld worden in kortere fragmenten).

- Een van de taken bij Luisteren in het referentiekader taal is *Luisteren als lid van een live publiek*. Deze taak is in letterlijke zin niet toetsbaar op het centraal examen en daarom niet als zodanig in de syllabi opgenomen. Zij is slechts toetsbaar in gesimuleerde situaties via tekst- en beeldmateriaal, zoals aangegeven in domein NE/K/4.

Havo/vwo

- Het referentiekader taal vermeldt als een van de kenmerken van de taakuitvoering bij Lezen van zakelijke teksten: *Opzoeken*. Op niveau 3F wordt van de kandidaat het volgende gevraagd: *Kan de betrouwbaarheid van bronnen beoordelen en vermeldt bronnen. Kan snel informatie vinden in langere rapporten en ingewikkelde schema's*. Dit is naar de mening van de commissie niet toetsbaar op het centraal examen, en daarom niet in de syllabus opgenomen onder Leesvaardigheid. Bovendien is de vaardigheid Opzoeken in de examenprogramma's al gewaarborgd op andere wijze: informatie verzamelen en verwerken maakt deel uit van het schoolexamen Nederlands bij Schrijfvaardigheid en bij Spreek -en gespreksvaardigheid. Daarbij is uiteraard ook het beoordelen en vermelden van bronnen aan de orde.

- Het lezen van instructieteksten is een van de taken bij het Lezen van zakelijke teksten in het referentiekader taal, ook op referentieniveau 3F en 4F. De taak wordt echter niet opgenomen in het centraal examen Leesvaardigheid havo en vwo, om twee redenen. Ten eerste is de hoeveelheid inhoudelijk geschikte teksten beperkt: instructieteksten die geschreven zijn voor een brede doelgroep en die dienen voor een meer algemeen gebruik, liggen qua tekstenkenmerken vrijwel altijd onder de niveaus 3F en 4F. Ten tweede vormen schoolexamens en functionele contexten een meer natuurlijke omgeving voor toetsing van het lezen van instructieteksten dan het centraal schriftelijk examen.

- Bij Lezen van zakelijke teksten in het referentiekader taal worden op niveau 4F, onder het kenmerk van de taakuitvoering Begrijpen, elementen genoemd ("onderscheid maken tussen argumenten", "argumentatieschema's herkennen") die op dit moment ook deel uitmaken van het centraal examen Nederlands havo, dat correspondeert met niveau 3F. Omdat de examenprogramma's ongewijzigd moeten blijven, zijn de specificaties in de syllabus havo niet aangepast in de zin van het referentiekader.

Differentiatie aanbrengen tussen het examenprogramma Nederlands havo en Nederlands vwo op het gebied van argumentatieve vaardigheden wordt op zich door de commissie niet afgewezen. Maar ook wanneer de examenprogramma's op dit punt wel gewijzigd zouden mogen worden, biedt het referentiekader taal naar de mening van de commissie te weinig duidelijkheid om als basis hiervoor gebruikt te kunnen worden.

1. Examenstof van centraal examen en schoolexamen

Het centraal examen heeft betrekking op domein A en domein D voor zover het analyseren en beoordelen betreft.

Het CvE stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast.

Het CvE maakt indien nodig een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen.

Het schoolexamen heeft betrekking op:

- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

Bij de uitvoering van het examenprogramma havo wordt het referentiekaderniveau 3F in acht genomen.

2. Specificatie van de globale eindtermen voor het CE

Domein A: Leesvaardigheid

Onderwerpen van de teksten

De kandidaten lezen teksten over onderwerpen van maatschappelijke aard. De teksten voor de havokandidaten zijn over het algemeen qua inhoud van een minder hoge abstractiegraad dan de teksten voor de vwo-kandidaten.

Tekstkenmerken

De teksten zijn relatief complex, maar hebben een duidelijke structuur. De informatiedichtheid kan hoog zijn. De teksten die aan de havokandidaten worden aangeboden, zijn over het algemeen qua zinsbouw en woordkeuze minder ingewikkeld dan de teksten voor de vwo-kandidaten.

Tekstsoorten

De kandidaten lezen informatieve, beschouwende en betogende teksten uit kranten en tijdschriften.

Opdrachten

De vragen en opgaven die aan de havokandidaten worden voorgelegd, zijn over het algemeen minder complex dan de vragen en opgaven die aan de vwo-kandidaten voorgelegd worden.

Subdomein A1: Analyseren en interpreteren

1. De kandidaat kan:

- vaststellen tot welke tekstsoort een tekst of tekstgedeelte behoort;
  - . de kandidaat kan vaststellen of een tekst of tekstgedeelte uiteenzettend, beschouwend of betogend is;
  - . bij uiteenzettende teksten of tekstgedeelten wordt objectief uitleg gegeven, worden indelingen aangeduid en worden samenhangen en processen verduidelijkt; bij beschouwende teksten of tekstgedeelten worden interpretaties, verklaringen en opinies ter overweging aangeboden; bij betogende teksten of tekstgedeelten wordt een beargumenteerd standpunt ingenomen;
  - . de kandidaat kan het schrijfdoel van een tekst of tekstgedeelte vaststellen;
  - . corresponderende schrijfdoelen bij uiteenzettende, beschouwende of betogende teksten zijn respectievelijk: informeren/uiteenzetten, ter overweging aanbieden en overtuigen / tot actie aanzetten; deze schrijfdoelen kunnen in combinatie met elkaar voorkomen. De kandidaat kan dan vaststellen wat het belangrijkste schrijfdoel is, c.q. vaststellen of de tekst / het tekstgedeelte voornamelijk een **uiteenzettend**, beschouwend of betogend karakter draagt.
- de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven;
  - . de kandidaat kan onderwerpen en hoofdgedachten van gehele teksten en tekstgedeelten aanwijzen of parafaseren voor zover expliciet aanwezig en verwoorden voor zover impliciet aanwezig
- relaties tussen delen van een tekst aangeven;
  - . de kandidaat kan inhoudelijke en functionele relaties benoemen die ex- of impliciet tussen tekstonderdelen aanwezig zijn;
  - . inhoudelijke en functionele relaties zijn bijvoorbeeld:
    - verwijzingsrelaties;
    - de relatie van oorzaak-gevolg;
    - de relatie doel-middel;
    - de relatie van stelling-argument-subargument;
    - de relatie van algemene uitspraak-toelichting
- conclusies trekken met betrekking tot intenties, opvattingen en gevoelens van de auteur;
- standpunten en soorten argumenten herkennen en onderscheiden;
  - . de kandidaat kan standpunten en soorten argumenten herkennen en onderscheiden conform de eindterm onder domein D.
- argumentatieschema's herkennen
  - . de kandidaat kan argumentatieschema's herkennen conform de eindterm onder domein D.

Subdomein A2: Beoordelen

2. De kandidaat kan een betogende tekst of betogend tekstgedeelte op aanvaardbaarheid beoordelen en in deze tekst drogredenen herkennen.

- . de kandidaat kan een betogende tekst of betogend tekstgedeelte op aanvaardbaarheid beoordelen en in deze tekst drogredenen herkennen conform de eindterm onder D.

Subdomein A3: Samenvatten

3. De kandidaat kan teksten en tekstgedeelten beknopt samenvatten.

- . de kandidaat kan teksten en tekstgedeelten beknopt samenvatten, d.w.z. reduceren tot de hoofduitspraak of hoofduitspraken met bijbehorende ondersteuning of (belangrijke) ondergeschikte uitspraken;
- . de maximale omvang van de samenvatting is ongeveer 10% van de oorspronkelijke tekst;
- . de samenvatting moet een goed geformuleerde tekst zijn die los van de uitgangstekst te begrijpen valt; dit impliceert een eigen redactie met mogelijk een andere ordening dan de uitgangstekst, waarin echter wel plaats is voor woorden en zinswendingen uit de uitgangstekst.

Domein D: Argumentatieve vaardigheden

6. De kandidaat kan een betoog:

- analyseren:
  - . de kandidaat kan standpunten en argumenten identificeren en interpreteren;
  - . de kandidaat kan objectieve en subjectieve argumenten onderscheiden:
    - objectieve argumenten:
op basis van controleerbare feiten, onderzoeksbevindingen.
    - subjectieve argumenten:
op basis van vermoedens of vooropgezette meningen, levensbeschouwelijke overtuigingen en persoonlijke waardeoordelen.
  - . de kandidaat kan de volgende argumentatieschema's herkennen:
    - oorzaak en gevolg;
    - overeenkomst en vergelijking;
    - voorbeelden;
    - voor- en nadelen;
    - kenmerk of eigenschap.
- beoordelen:
  - . de kandidaat kan een betoog op aanvaardbaarheid beoordelen op basis van:
    - consistentie van gebruikte argumenten;
    - controleerbaarheid van feiten en argumenten;
    - correct gebruik van argumentatieschema's en discussieregels.
  - . de kandidaat kan drogredenen herkennen en vermijden in de eigen argumentatie:
    - drogreden: een onjuist gebruik van een argumentatieschema of discussieregel;
    - onjuist gebruik van een argumentatieschema:
      - onjuist beroep op causaliteit;
      - het maken van een verkeerde vergelijking;
      - de overhaaste generalisatie;
      - de cirkelredenering.
    - onjuist gebruik van een discussieregel:
      - de persoonlijke aanval;
      - het ontduiken van de bewijslast;
      - het vertekenen van een standpunt;
      - het bespelen van publiek;
      - het autoriteitsargument.
- zelf opzetten en presenteren, schriftelijk en mondeling:
  - . de kandidaat kan materiaal verzamelen en ordenen voor het opzetten van een betoog;
  - . de kandidaat kan een betoog op adequate wijze structureren en presenteren:
    - adequaat:
      - met een duidelijk standpunt dat voorzien is van argumenten;
      - met voldoende objectieve argumenten;
      - voldoende consistent en controleerbaar;
      - met vermijding van drogredenen.

3. Het centraal examen

Zittingen centraal examen

Raadpleeg hiervoor Het Examenblad, www.examenblad.nl

Vakspecifieke regels centraal examen

Voor het vak Nederlands gelden bij het centraal examen de volgende vakspecifieke regels

1 Tekst met vragen

1.1 Bij de beoordeling van antwoorden op open vragen worden, gelet op de aard van de opgaven, geen punten afgetrokken voor spelfouten. Voor idiomatische en grammaticale oneffenheden geldt hetzelfde, tenzij het antwoord er minder juist of zelfs fout door wordt.

1.2 Bij enkele open vragen wordt aangegeven dat de kandidaat zich aan een bepaalde antwoordlengte moet houden. Indien de kandidaat bij een dergelijke vraag een antwoord geeft dat inhoudelijk *volledig* goed is en dat *strikt*, dus *zonder enige overschrijding*, binnen de gegeven antwoordlengte valt, wordt daarvoor een extra deelscore van 1 scorepunt toegekend.

1.3 Voor alle open vragen met een maximum aantal woorden geldt: indien een kandidaat een vraag herhaalt alvorens hij/zij tot een antwoord komt, worden de woorden tot aan het eigenlijke antwoord (conform het beoordelingsmodel) niet meegeteld.

2 Samenvatting

2.1 De beoordeling van de samenvatting geschiedt aan de hand van een overzicht van de *in de opdracht gevraagde* informatie-elementen.

2.2 Bij het toekennen van scorepunten aan de informatie-elementen dient gelet te worden op de inhoud, samenhang en formulering:

- Inhoud: de informatie-elementen dienen inhoudelijk correct te worden weergegeven.
- Samenhang: indien de kandidaat een aantoonbaar onjuist verband legt tussen twee informatie-elementen, dient aan één van beide, afhankelijk van de gemaakte fout, geen punten te worden toegekend.
- Formulering: de weergave van de informatie-elementen moet begrijpelijk zijn voor een lezer die de uitgangstekst niet kent. Het is de kandidaat niet toegestaan telegramstijl te gebruiken. Voor een informatie-element dat geheel in telegramstijl is weergegeven, dienen geen scorepunten te worden toegekend. Voor een informatie-element dat gedeeltelijk in telegramstijl is weergegeven, kan maximaal de helft van het aantal scorepunten worden toegekend.

2.3 De aftrek voor incorrecte formuleringen en onjuist taalgebruik in de samenvatting bedraagt maximaal 4 scorepunten. Onder incorrecte formuleringen en onjuist taalgebruik moet worden verstaan: fouten tegen de regels voor interpunctie, voor het gebruik van hoofdletters, voor zinsbouw, voor spelling, voor woordgebruik en voor woordvolgorde.

Deze aftrekregeling dient als volgt te worden toegepast:

voor fouten tegen de regels voor *interpunctie*:

1 fout of 2 fouten - 0

3 of meer fouten - 1

voor fouten tegen de regels voor *de overige categorieën*:

1 fout of 2 fouten - 1

3 of 4 fouten - 2

5 of 6 fouten - 3

7 of meer fouten - 4

Fouten die herhaald worden, moeten gerekend worden als afzonderlijke fouten.

Bij de beoordeling van de spelling dient uitgegaan te worden van de schrijfwijzen volgens de Woordenlijst Nederlandse Taal (het Groene Boekje) van 2005.

2.4 Het is de kandidaat toegestaan het genoemde maximumaantal woorden in de samenvattingsopgave met 10% van het aantal toegestane woorden te overschrijden. Indien door de kandidaat het aantal toegestane woorden met meer dan 10% wordt overschreden, worden voor de grotere overschrijding per vijf woorden 2 scorepunten afgetrokken. Zie verder het beoordelingsmodel.

Hulpmiddelen

Raadpleeg hiervoor Het Examenblad, www.examenblad.nl

Bijlage A. Regeling nr. VO/309740

Staatscourant 2011, 13602
25 juli 2011

Regeling van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 29 juni 2011, nr. VO/309740, houdende wijziging van de Regeling examenprogramma's voortgezet onderwijs in verband met het in acht nemen van de referentieniveaus Nederlandse taal bij de uitvoering van de eindexamenprogramma's Nederlands vmbo, havo en vwo

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

Gelet op artikel 7 van het Eindexamenbesluit v.w.o.- h.a.v.o.- m.a.v.o.- v.b.o.;

Besluit:

Artikel I. Wijziging regeling examenprogramma's voortgezet onderwijs

1. In Bijlage 1 van de Regeling examenprogramma's voortgezet onderwijs wordt het examenprogramma Nederlandse taal en literatuur vervangen door de bij deze regeling horende bijlage 1.
2. In Bijlage 2 van de Regeling examenprogramma's voortgezet onderwijs wordt het examenprogramma Nederlandse taal vervangen door de bij deze regeling horende bijlage 2.

Artikel II. Overgangsbepalingen

1. De wijziging die deze regeling aanbrengt in bijlage I van de Regeling examenprogramma's voortgezet onderwijs, is in het schooljaar 2011–2012 niet van toepassing op leerlingen die op 1 augustus 2011 zijn toegelaten tot het vijfde of zesde leerjaar vwo.
2. De wijziging die deze regeling aanbrengt in bijlage I van de Regeling examenprogramma's voortgezet onderwijs, is in het schooljaar 2012–2013 niet van toepassing op leerlingen die op 1 augustus 2012 zijn toegelaten tot het vijfde leerjaar havo dan wel tot het zesde leerjaar vwo.
3. De wijziging die deze regeling aanbrengt in bijlage II van de Regeling examenprogramma's voortgezet onderwijs, is in het schooljaar 2012–2013 niet van toepassing op leerlingen die op 1 augustus 2012 zijn toegelaten tot het vierde leerjaar vmbo.
4. De wijziging die deze regeling aanbrengt in bijlage I en bijlage II van de Regeling examenprogramma's voortgezet onderwijs, is in het schooljaar 2013–2014 niet van toepassing op leerlingen die in schooljaar 2012–2013 op grond van artikel 37a van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.- m.a.v.o.- v.b.o. zijn toegelaten tot het centraal examen Nederlands.

Artikel III. Inwerkingtreding

1. Deze regeling treedt voor leerlingen in het vwo in werking met ingang van 1 augustus 2011.
2. Deze regeling treedt voor leerlingen in het vmbo en havo in werking met ingang van 1 augustus 2012

Deze regeling zal met de toelichting in de Staatscourant worden geplaatst.

*De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
J.M. van Bijsterveldt-Vliegenthart.*

Toelichting op regeling VO/309740

In bijlage 1 en 2 is in De examenprogramma's Nederlands opgenomen dat bij de uitvoering van het eindexamenprogramma de referentieniveaus in acht worden genomen. De eindexamenprogramma's veranderen verder inhoudelijk niet. De bijlagen worden gepubliceerd in verband met de wijziging van de Bekendmakingswet uit 2009, waarin wordt bepaald dat de bijlagen elektronisch worden gepubliceerd.

Uitvoeringsconsequenties

DUO acht het de regeling uitvoerbaar en voorziet geen uitvoeringsconsequenties, dit geldt ook voor de Inspectie.

Het Cve acht de regeling uitvoerbaar en acht de beoogde inwerkingtreding uitvoerbaar. Het Cve wijst erop dat een situatie waarin oude en nieuwe examens naast elkaar bestaan, onwenselijk is. In reactie hierop kan gesteld worden dat deze regeling dat ook niet beoogt: alle leerlingen die in het schooljaar 2013-2014 eindexamen Nederlands doen, krijgen te maken met de aangepaste examens.

Administratieve lasten

Deze regeling leidt niet tot een aanvullende informatieplicht voor scholen. Er is daarom geen sprake van een toename van administratieve lasten.

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

J.M. van Bijsterveldt-Vliegenthart.

Examenprogramma Nederlandse taal en literatuur havo/vwo

(Bijlage 1 behorende bij Regeling van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 29 juni 2011, nr. VO/309740)

Vooropmerking. Voor Nederlands is het examenprogramma voor vwo en havo vrijwel identiek. Alleen Subdomein E1 is verschillend voor vwo en havo.

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

- Domein A Leesvaardigheid
- Domein B Mondelinge taalvaardigheid
- Domein C Schrijfvaardigheid
- Domein D Argumentatieve vaardigheden
- Domein E Literatuur
- Domein F Oriëntatie op studie en beroep.

Bij de uitvoering van het examenprogramma worden de referentieniveaus Nederlandse taal in acht genomen, bedoeld in artikel 2, onderdeel c en onderdeel d, van het Besluit referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op domein A en domein D voor zover het analyseren en beoordelen betreft.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op:

- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Leesvaardigheid

Subdomein A1: Analyseren en interpreteren

1. De kandidaat kan:

- vaststellen tot welke tekstsoort een tekst of tekstgedeelte behoort;
- de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven;
- relaties tussen delen van een tekst aangeven;
- conclusies trekken met betrekking tot intenties, opvattingen en gevoelens van de auteur;
- standpunten en soorten argumenten herkennen en onderscheiden;
- argumentatieschema's herkennen.

Subdomein A2: Beoordelen

2. De kandidaat kan een betogende tekst of betogend tekstgedeelte op aanvaardbaarheid beoordelen en in deze tekst drogredenen herkennen.

Subdomein A3: Samenvatten

3. De kandidaat kan teksten en tekstgedeelten beknopt samenvatten.

Domein B: Mondelinge taalvaardigheid

4. De kandidaat kan ten behoeve van een voordracht, discussie of debat (ter keuze van de school):
- relevante informatie verzamelen en verwerken;
  - deze informatie adequaat presenteren met het oog op doel, publiek en gespreksvorm;
  - adequaat reageren op bijdragen van luisteraars of gespreksdeelnemers.

Domein C: Schrijfvaardigheid

5. De kandidaat kan ten behoeve van een gedocumenteerde uiteenzetting, beschouwing en betoog:
- relevante informatie verzamelen en verwerken;
  - deze informatie adequaat presenteren met het oog op doel, publiek, tekstsoort en conventies voor geschreven taal;
  - concepten van de tekst reviseren op basis van geleverd commentaar.

Domein D: Argumentatieve vaardigheden

6. De kandidaat kan een betoog:
- analyseren;
  - beoordelen;
  - zelf opzetten en presenteren, schriftelijk en mondeling.

Domein E: Literatuur

Subdomein E1: Literaire ontwikkeling

7. De kandidaat kan beargumenteerd verslag uitbrengen van zijn leeservaringen met een aantal door hem geselecteerde literaire werken.

* Minimaal aantal: havo 8; vwo 12 waarvan minimaal 3 voor 1880.

* De werken zijn oorspronkelijk geschreven in de Nederlandse taal.

Subdomein E2: Literaire begrippen

8. De kandidaat kan literaire tekstsoorten herkennen en onderscheiden, en literaire begrippen hanteren in de interpretatie van literaire teksten.

Subdomein E3: Literatuurgeschiedenis

9. De kandidaat kan een overzicht geven van de hoofdlijnen van de literatuurgeschiedenis, en de gelezen literaire werken plaatsen in dit historisch perspectief.

Domein F: Oriëntatie op studie en beroep

Bijlage B. Referentieniveau 3F Lezen Zakelijke teksten

Algemene omschrijving	
3F: Kan een grote variatie aan teksten over onderwerpen uit de (beroeps)opleiding en van maatschappelijke aard zelfstandig lezen. Leest met begrip voor geheel en details.	
Tekstkenmerken	
De teksten zijn relatief complex, maar hebben een duidelijke opbouw die tot uiting kan komen in het gebruik van kopjes. De informatiedichtheid kan hoog zijn.	
Taken	
1. Lezen van informatieve teksten	Kan <i>informatieve</i> teksten lezen, zoals voorlichtingsmateriaal, brochures van instanties (met meer formeel taalgebruik), teksten uit (gebruikte) methodes, maar ook krantenberichten, zakelijke correspondentie, ingewikkelde schema's en rapporten over het eigen werkterrein.
2. Lezen van instructies	Kan <i>instructieve</i> teksten lezen, zoals ingewikkelde instructies in gebruiksaanwijzingen bij onbekende apparaten en procedures.
3. Lezen van betogende teksten	Kan <i>betogende</i> teksten lezen, waaronder teksten uit schoolboeken, opiniërende artikelen.
Kenmerken van de taakuitvoering	
Begrijpen	Kan tekstsoorten benoemen. Kan de hoofdgedachte in eigen woorden weergeven. Begrijpt en herkent relaties als oorzaak-gevolg, middel-doel, opsomming e.d. Maakt onderscheid tussen hoofden bijzaken, meningen en feiten. Maakt onderscheid tussen standpunt en argument. Maakt onderscheid tussen drogreden en argument.
Interpreteren	Trekt conclusies naar aanleiding van een (deel van de) tekst. Trekt conclusies over de intenties, opvattingen en gevoelens van de auteur.
Evalueren	Kan het doel van de schrijver aangeven als ook de talige middelen die gebruikt zijn om dit doel te bereiken. Kan de tekst opdelen in betekenisvolle eenheden, en kan de functie van deze eenheden benoemen. Kan de argumentatie in een betogende tekst op aanvaardbaarheid beoordelen. Kan de informatie in een tekst beoordelen op waarde voor zichzelf en anderen.
Samenvatten	Kan een tekst beknopt samenvatten voor anderen.
Opzoeken	Kan de betrouwbaarheid van bronnen beoordelen, vermeldt bronnen. Kan snel informatie vinden in langere rapporten of ingewikkelde schema's.